

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

12-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 12 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Hadjamuratova Matlyuba Xoshimovna</i> O'ZBEKISTONDA TA'LIM TIZIMIDAGI INNOVATSION ISLOHOTLARNING NATIJALARI.....	13-16
<i>Равшанов Махмуд</i> ЗАСЛУГИ АЛИШЕРА НАВОИ В ИЗУЧЕНИИ РАЗВИТИЙ ТЮРКСКИХ ЯЗЫКОВ	17-19
<i>Tursunov Bekzot Yandashevich</i> FARG'ONA VODIYSIDA HASHAR YO'LI BILAN QURILGAN GIDROINSHOOTLAR TARIXIDAN	20-24
<i>Jumaboyev Azizjon Sayfiddin o'g'li, Shenkar Michael</i> SHARQ MAMLAKATLARIDA MIRZO ULUG'BEK ILMIY MEROSINING O'RGANILISHI	25-30
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTON–ROSSIYA ENERGETIK ALOQALARI TARIXI:LUKOYL MISOLIDA	31-36
<i>Asadova Ra'no Baymanovna</i> OLIY TA'LIM VA ILMIY-TEXNIK HAMKORLIK: O'ZBEKISTON HINDISTON HAMKORLIGINING ILMIY SALOHİYATI VA ISTIQBOLLARI ...	37-40
<i>Aytmuratova Janilsin</i> FROM THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF ARCHAEOLOGICAL SCIENCE IN KARAKALPAKSTAN	41-44
<i>Toreniyazov Jalgas Yerjanovich, Rzaeva Manzura Abatovna</i> JANUBIY OROL BO'YI SHAHARLARI TARIXI BO'YICHA MANBALAR (SHARQ MANBALARI).....	45-49
<i>Baqoyev Umidjon Shuhrat o'g'li</i> ABBOS I VA VALI MUHAMMADXON O'RTASIDAGI SIYOSIY ALOQALAR	50-55
<i>Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Qodirjonov Omadjon Tavakkaljon o'g'li</i> ANDIJON VILOYATI SUV XO'JALIGI BIRLASHMASI FAOLIYATI TARIXIDAN (1991-1996-YILLAR MISOLIDA).....	56-60
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> XOTIN-QIZLARNING PEDAGOGIK FAOLIYATDA TUTGAN O'RNI: TARIXIY JARAYON VA HOZIRGI TENDENSIYALAR	61-65
<i>Choriyeva Nargiza Ibotovna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASIDA TURIZM SOHASINING HUQUQIY ASOSLARI VA UNING ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	66-69
<i>Fayzullayev Oybek</i> O'RTA OSIYO XONLIKLAR TARIXINI O'RGANISH (XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHIDAGI RUS MANBALARI ASOSIDA)	70-74
<i>Norboyev Ravshan Saydulla o'g'li</i> SHIMOLI-G'ARBIY BAQTRIYANING ELLINIZM DAVRI ARXEOLGIK YODGORLIKLARI TIPOLOGIYASI	75-79
<i>Rajabova Nazira Shaxobovna</i> O'ZBEK XALQ AFSONALARIDA AYOL OBRAZLARINING TASVIRLARI	80-84

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Gabbarov Sabit Nietali'evich

QO'Y VA ECHKILAR BOSH SONINI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA
PROGNOZLASH VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI
(QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANI MISOLIDA) 85-89

Xolmurotov Fozil

XORAZM VILOYATIDA EKSPORT NATIJALARI VA REAL SEKTOR
RESURSLARI O'RTASIDAGI KO'P O'LCHOVLI BOG'LIQLIK 90-103

Raximov Faxriddin Shavkatovich

TA'LIM TASHKILOTLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING MARKETING
SAMARADORLIGIGA TA'SIRI 104-116

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Xoliqov Yunus Ortiqovich

YANGI O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO MADANIYATNI
YUKSALTIRISH STRATEGIYASI 117-121

Farxodjonova Nodira Farxodjon qizi

JADIDLAR MEROSI VA ZAMONAVIY JAMIYAT BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA
MA'NAVIY QADRIYATLARNING ROLI 122-128

Jumayeva Shaxlo Suyunovna

TALABALARDA INTELLEKTUAL MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI 129-133

Yazdonova Saxiba Kurbanovna, Sanaqulov Sardor Isaqulovich

SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI BOSHQARISH METODIKASI 134-138

Danabayev Xurshid Napasovich

SPORT TURLARI VA FALSAFIY-ESTETIKANING DIALEKTIK TAHLILI 139-142

Shokirov Tohirjon

CHOLG'U SOZLARINING YOSHLARNING MA'NAVIY YUKSALISHIDAGI
O'RNI VA AHAMIYATI (DUTOR VA RUBOB SOZLARI MISOLIDA) 143-148

Raxmatov Alisher Obidovich

YANGI O'ZBEKISTONDA SHAXS ZAMONAVIY IJTIMOYIY JARAYONLARGA
INTEGRATSIYALASHUVINING FALSAFIY TAHLILI 149-152

Abduraxmanova Nodiraxon Xusnutdinovna

HUQUQIY MADANIYAT VA DEMOKRATIYA:
IJTIMOIY FALSAFIY YONDASHUVLAR VA KONSEPSIYALAR 153-158

Axatova Dildora Axtamovna

IBN SINONING "RISOLAYI FIL-HUZN" ASARINING FALSAFIY TAHLILI 159-163

Toshboboyev Maksud Jalilovich

AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA SUN'IY INTELLEKT VA IJTIMOYIY JARAYONLAR
DIALEKTIKASI 164-168

Abdiyev G'ayrat Ergashevich

YANGI O'ZBEKISTON SIYOSIY AMALIYOTIDA YOSHLARNING IJTIMOYIY-SIYOSIY
FAOLLIGINING NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI 169-174

<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA O'ZBEK YOSHLARINING MA'NAVIY-AXLOQIY QARASHLARIDAGI O'ZGARISHLAR	175-179
<i>Sodirjonov Muhridin Mahamadaminovich</i> RAQAMLI JAMIYATDA INSON KAPITALI RIVOJLANISHI: NAZARIY VA AMALIY JIHATLAR.....	180-187
<i>Abduraxmonov Xasan Ibroximovich</i> YOSHLAR DUNYOQARASHIDA INNOVATSION TASHABBUSLARNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	188-192
<i>Norbo'tayev Islombek Musurmonovich</i> POSTHAQIQAT SIYOSATI: ALTERNATIV AXBOROT OQIMLARI ORQALI DEZINFORMATSIYA	193-198
<i>Ergashev Alijon Boxodirovich</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYAT SHAROITIDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASHNING TRANSFORMATSIYASI.....	199-203
<i>Elmuradova Surayyo Abdijalilovna</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA OTA-ONA VA BOLA MUNOSABATLARINING YANGI MODEL.....	204-207
<i>Bobamirzayev Abdulaziz</i> RAZIYY AD-DIN AS-SARAXSIY HAYOTI VA ASARLARI HAQIDA ILK MA'LUMOTLAR.....	208-211
<i>Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDAGI IJTIMOY O'ZGARISHLAR HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR	212-216
<i>Do'snazarov Mirjalol Esanboy o'g'li</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA HAYOT VA O'LIM MUAMMOSINING FALSAFIY-AXLOQIY MEXANIZMLARI	217-221
<i>Beshimov Xamidjon Sayidovich</i> FALSAFADA INSON QADRI TUSHUNCHASINING MAZMUN-MOHİYATI VA GENEZISI	222-226
<i>Muhammadiyev Bekzod O'ktamjon o'g'li</i> VIRTUAL MULOQOTDA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING TRANSFORMATSIYASI VA UNING AXLOQIY JIHATLARI.....	227-231
<i>Kdirbaev Baxadir Berdaxovich</i> AXBOROT JAMIYATIDA MEDIA MADANIYATNING SOTSIOMADANIY TRANSFORMATSIYALARDAGI ROLI.....	232-237
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Mamadaliyeva Naibaxon, Orifboyev Abdulloh</i> O'ZBEK TILIDA "HALOL" VA "HAROM" LEKSEMALARINING ZAMONAVIY SEMANTIK, PRAGMATIK VA SOTSIOMADANIY TAHLILI.....	238-245

<i>Уринбаева Дилбар Базаровна</i> СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПЕСЕН УЗБЕКСКИХ И ТУРЕЦКИХ ПЕВЦОВ НА ОСНОВЕ КОМПЬЮТЕРНОЙ ЛИНГВИСТИКИ: НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ	246-258
<i>Алиева Эльвина Аметовна, Нуруллаева Дилбар Алиевна</i> СИНТАКСИЧЕСКИЙ СПОСОБ ВЫРАЖЕНИЯ ЗНАЧЕНИЯ СРАВНЕНИЯ И ЕГО ОСНОВНЫЕ СРЕДСТВА НА ПРИМЕРЕ РАССКАЗОВ А.И. КУПРИНА	259-264
<i>Karimov Ulugbek Nusratovich</i> THE POETICS OF THE CHARACTERS' INNER WORLD IN "SPOOK COUNTRY"	265-269
<i>Sodiqova Baxtigul Ibodullayevna</i> POSTMODERN NARRATIVE TECHNIQUES IN JOHN FOWLES' WORKS: AN INTERTEXTUAL, LINGUISTIC, AND AESTHETIC APPROACH.....	270-275
<i>Tokimbetova Gulbahor Abatbayevna</i> QORAQALPOQ MUMTOZ SHOIRLAR LIRIKASINING JANRIY-TEMATIK XUSUSIYATLARI	276-279
<i>Isroilova Manzura Jamolovna</i> FRANSUZ PUBLITSISTIK MATNLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	280-284
<i>Sobirjonova Muxlisa Sobirjonovna</i> YOLG'IZLIK FENOMENINING SEMANTIK SHAKLLANISHI VA UNING HISSIY TAJRIBADAGI IFODASI.....	285-290
<i>Bobojonov Dilshod Jumakul ugli</i> THE PRAGMATIC AND LINGUO-CULTURAL CLASSIFICATION OF NEWSPAPER HEADLINES.....	291-294
<i>Shamshetova Biybiayim Janibek qizi</i> LINGVISTIKA VA MADANIYATSHUNOSLIKDA ANTROPOSENTRIZM KONSEPSIYASI	295-302
<i>Xaitova Gulhayo Tovasharovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA MAKON VA ZAMON KATEGORIYASI DOIRASIDAGI YAQIN-UZOQ OPPOZITSIYASINING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	303-307
<i>Mardanova Mohira Davron qizi</i> THE ROLE OF "THE FINANCIER" IN WORLD LINGUISTICS	308-311
<i>Khalilova Shohista Muhammadi qizi</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF UTOPIAN AND ANTI-UTOPIAN MOTIFS IN ENGLISH AND UZBEK PROSE	312-315
<i>Davlatova Shahnoza Muhammadiyevna</i> SUD VA TERGOV MOTIVLARINING ADABIY FUNKSIYASI	316-319
<i>Rustamov Dilshodbek</i> NUTQIY MULOQOT TAVSIFI	320-323
<i>Musayev Akmaljon Ibrogimovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK DIPLOMATIK DISKURSIDA LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLAR VA TERMINOLOGIK TIZIMNING TALQINI	324-329
<i>Shamsuddinova Diyoraxon Yorqinbek qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK MEDIADISKURSINING LISONIY TAHLILI: TUZILISHI, XUSUSIYATLARI	330-333

<i>Numonova Mashxuraxon Qobiljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA "SUV/WATER" KONSEPTINING LISONIY MODELLASHUVI: NOMINATIV VA KOMMUNIKATIV MAYDONLARNING QIYOSIY TADQIQI	334-342
<i>Норкулова Шахло Абдугофур кизи</i> СТИЛИСТИЧЕСКАЯ ОКРАСКА ПРОЗВИЩ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА КОММУНИКАЦИЮ ...	343-345
<i>Tursunova Javhar Bakir qizi</i> O'ZBEK TILINI LINGVOKULTUROLOGIK YONDASHUV ASOSIDA O'QITISH	346-350
<i>Xoshimova Mohigul Axmatovna</i> XIX-XX ASRLAR DOSTONCHILIGIDA ADABIY TA'SIR MASALASI	351-355
<i>Омонова Мадина Аслиддиновна</i> ЛЕКСИЧЕСКИЕ ЛАКУНЫ УЗБЕКСКОЙ КУЛЬТУРЫ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ: ПРОБЛЕМЫ НЕПЕРЕВОДИМЫХ КОНЦЕПТОВ	356-361
<i>Abdulkhakova Dilafruz Shamsiddinovna</i> PERSPECTIVES AND THEORETICAL APPROACHES TO FORMULAIC EXPRESSIONS	362-370
<i>Abduraimova Mahliyo Valijon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA GAZ SANOAT TERMINLARINING SHAKLLANISH USULLARI.....	371-373
<i>Rajat Choudhary</i> LATIN: THE TIMELESS LANGUAGE OF MEDICINE	374-377
<i>Клеблеева Резеда Радионовна</i> МИФОПОЭТИКА КАК КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ ОСНОВА ЛИТЕРАТУРНОГО ТВОРЧЕСТВА	378-381
<i>Irbutaeva Nigora, Ozodova Dilafruz, Xoliqova Sabina</i> RUS TILIDA SO'ZLASHMAYDIGAN TALABALAR UCHUN RUS TILI DARSLARIDA QO'SHIQ MATERIALLARIDAN FOYDALANISH	382-385
<i>Dilbarjonov Ismoiljon, Gavxaroy Isroiljon qizi</i> SPORT TERMINLARINING UMUMIY XUSUSIYATLARI	386-389
<i>Arapjonova Zebo Otabek qizi</i> THE IMPACT OF ACCENT AND PRONUNCIATION ON COMMUNICATION IN GLOBAL ENGLISH.....	390-394
<i>Qarshiyeva Muxarram Shuxratovna</i> THE ADAPTATION PROCESS OF TERMS BORROWED INTO UZBEK FROM RUSSIAN AND ENGLISH LANGUAGES.....	395-399

12.00.00 - YURIDIK FANLAR

<i>Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich</i> JAMOAVIY MEHNAT NIZOLARINI HAL ETISH: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA.....	400-407
<i>Zokirov Sherzod Ilxom o'g'li</i> PROKURATURA ORGANLARIDA SUN'IY INTELLEKTNI JORIY QILISH ORQALI MUROJAATLAR BILAN ISHLASH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	408-415
<i>Shermatov Nuriddin, Jamshidbek Ibrokhimov</i> SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ADDITIV ISHLAB CHIQRISH (AM) INTEGRATSIYASI SHAROITIDA INSON HUQUQLARI HAMDA FUQAROLIK-HUQUQIY JAVOBGARLIKNING NAZARIY-HUQUQIY MUAMMOLARI.....	416-428

<i>G'ulommamatova Parvina Akbarali qizi</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING KRIPTO-AKTIVLAR SOHASIDAGI JINOYATLARNI OLDINI OLISH VA TARTIBGA SOLISH BORASIDAGI XALQARO-HUQUQIY HAMKORLIGINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	429-435
<i>Djalilov Javoxir Abdumajitovich</i> ISBOT QILISHNING UMUMIY SHARTLARI MAZMUNI VA TASNIFLANISHI	436-443
<i>Normurodova Behro'za Xolmo'minovna</i> RAQAMLI DALILLARNI TO'PLASHDA XALQARO TASHKILOTLARNING O'RNI.....	444-450
<i>Ismailov Bekjon Salixovich</i> NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLAR MEHNAT HUQUQINI TA'MINLASHNING HUQUQIY KAFOLATLARI TAHLILI	451-456
<i>Mahmarahimov Ixtiyor Baxtiyorovich</i> DAVLAT XARIDLARI VA TENDER SAVDOLARIDA RAQOBATGA QARSHI XATTI-HARAKATLARNING HUQUQIY OQIBATLARI.....	457-463
<i>Almatov Sanjar Zokirovich</i> DINIY EKSTREMIZMGA QARSHI KURASHISHNING HUQUQIY ASOSLARI.....	464-467
<i>Djuraev Farxod Eshboevich</i> JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHDA TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATI USULLARINING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI.....	468-473
<i>Sadikova Dilafruz Radjabovna</i> O'ZBEKISTONDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARIDAN FOYDALANISH SOHASIDA SUG'URTA MEKANIZMINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI.....	474-481
<i>Сайфиддинов Аклиддин Анваржон огли</i> МЕСТНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ В УЗБЕКИСТАНЕ: ПРАВОВЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ МЕХАНИЗМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ КЕНГАШЕЙ И ХОКИМИЯТОВ	482-488
<i>Olimov Abbosjon</i> SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYASI: TUSHUNCHASI, TURLARI VA TARIXIY RIVOJLANISHI.....	489-494

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Djamaldinova Shaxlo Obloberdiyevna</i> TIBBIYOT OLIYGOHI TALABALARIDA HISSIY VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY JIHATLARI	495-500
<i>Муталипова Мавлюда Жунайдуллаевна</i> НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ СУТЬ АКЦИОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА	501-506
<i>Джуманиязов Фарход Улугбекович</i> РАЗРАБОТКА СИСТЕМЫ МЕТОДОВ И ПРИЁМОВ ОБУЧЕНИЯ, НАПРАВЛЕННЫХ НА РАЗВИТИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ И КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ	507-510
<i>Kuvatova Nozima Baxtiyorovna</i> TA'LIM TIZIMIDA O'QITUVCHINING MULOQOT KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH	511-515

<i>Xudayberdiyeva Nilufar Bozorovna</i> TABIIY FANLARNI KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA O'QITISH TEKNOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	516-519
<i>Pirimbetov Bxit Allabaevich</i> BO'LAJAK O'QITUVCHIDA PEDAGOGIK ARTISTIZMNING TARKIBIY QISMLARI	520-526
<i>Djalolov Furqat Fattohovich</i> TA'LIM SIFATINI TA'MINLASHDA TO'LIQ O'ZLASHTIRISH TEKNOLOGIYASINING ROLI.....	527-531
<i>Uteniyazov Karimbay Kuanishbaevich, Eshmuratov Marat Tangatarovich</i> PEDAGOGICAL STRATEGIES AND THE INTEGRATION OF ICT IN TEACHING FOOD PHYSIOLOGY: INNOVATIVE APPROACHES IN HIGHER EDUCATION	532-538
<i>Habibullayeva Shoirra</i> O'ZBEK TILINI IKKINCHI TIL SIFATIDA O'QITISHDA INTERAKTIV METODLARDAN FOYDALANISHNING TAMOIYILLARI	539-542
<i>Abatov Jalğasbay Orınbaevich</i> TASVIRIY SAN'AT KOMPOZITSIYALARIDA RANGLARDAN FOYDALANISH USULLARI..	543-548
<i>Azzamov Yusuf Rajaboyevich</i> TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIM KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA RAQAMLI RESURSLAR VA PLATFORMALAR: TAHLIL VA TASNIF.....	549-553
<i>Джумаева Зарина Бобохон кизи, Жаббарова Паризода Илхомжон кизи</i> МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНЫХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ	554-556

Received: 20 November 2025

Accepted: 1 December 2025

Published: 15 December 2025

Article / Original Paper

THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN COLLECTING DIGITAL EVIDENCE

Normurodova Bekhruza Kholmuminovna

Lecturer Department of Cyber Law,
Tashkent State University of Law

Abstract. The rapid development of digital technologies has led to the emergence of new forms of criminal activity, making the collection of digital evidence a crucial component of modern criminal proceedings. This research is focused on analyzing the role and significance of international organizations in the field of digital evidence collection. The article examines international cooperation mechanisms, standardization processes, and the activities of international organizations in the sphere of digital forensics. According to the research findings, international organizations play an important role in developing digital evidence collection standards, creating interstate information exchange mechanisms, and training specialists. Measures implemented by organizations such as the Budapest Convention and Interpol are enhancing the effectiveness of international cooperation in digital evidence collection.

Keywords: digital evidence, international organizations, cybercrime, digital forensics, international cooperation, Budapest Convention.

RAQAMLI DALILLARNI TO'PLASHDA XALQARO TASHKILOTLARNING O'RNI

Normurodova Behro'za Xolmo'minovna

Toshkent davlat yuridik universiteti
Kiber huquq kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi jinoiy faoliyatning yangi shakllari paydo bo'lishiga olib keldi va bu esa raqamli dalillarni to'plash masalasini zamonaviy jinoyat jarayonining muhim qismiga aylantirdi. Ushbu tadqiqot raqamli dalillarni to'plash sohasida xalqaro tashkilotlarning o'rni va ahamiyatini tahlil qilishga qaratilgan. Maqolada xalqaro hamkorlik mexanizmlari, standartlashtirish jarayonlari va xalqaro tashkilotlarning raqamli forensika sohasidagi faoliyati o'rganilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, xalqaro tashkilotlar raqamli dalillarni to'plash standartlarini ishlab chiqish, davlatlararo ma'lumot almashish mexanizmlarini yaratish va mutaxassislarni tayyorlash sohasida muhim rol o'ynaydi. Budapesht konvensiyasi va Interpol kabi tashkilotlar tomonidan amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar raqamli dalillarni to'plashda xalqaro hamkorlikning samaradorligini oshirmoqda.

Kalit so'zlar: raqamli dalillar, xalqaro tashkilotlar, kiberjinoyatchilik, raqamli forensika, xalqaro hamkorlik, Budapesht konvensiyasi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I12Y2025N78>

Kirish. Zamonaviy axborot jamiyatida raqamli texnologiyalarning barcha hayot sohalariga chuqur kirib borishi jinoyatchilik faoliyatining yangi shakllari — kiberjinoyatlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Butun dunyo bo'yicha har yili kiberxavfsizlik hodisalarining soni ortib bormoqda va bu jinoyatlar natijasida yuzaga keladigan iqtisodiy zararlar trilliard dollarlar bilan baholanmoqda.[1] Raqamli texnologiyalardan foydalangan holda sodir etiladigan

jinoyatlar geografik chegaralarni bilmaydi va bir necha davlatlar hududida sodir etilishi mumkin, bu esa ularni tergov qilish jarayonini murakkablashtiradi.

Raqamli dalillar — bu elektron qurilmalarda saqlanadigan yoki elektron aloqa orqali uzatiladigan, jinoiy ish bo'yicha ahamiyatga ega bo'lgan ma'lumotlardir.[2] Ular kompyuterlar, smartfonlar, planshetlar, bulutli xizmatlar va boshqa raqamli muhitlarda joylashgan bo'lishi mumkin. Raqamli dalillarning o'ziga xos xususiyatlari — ularning nozikligi, oson o'zgaruvchanligi va tez yo'q qilinishi mumkinligi — ularni to'plash va saqlashda maxsus yondashuvlarni talab qiladi.

Xalqaro tashkilotlar raqamli dalillarni to'plash sohasida koordinatsiyalovchi va me'yorlashtiruvchi rol o'ynaydi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT), Xalqaro kriminal politsiya tashkiloti (Interpol), Yevropa Kengashi va boshqa xalqaro institutlar raqamli dalillarni to'plash standartlarini ishlab chiqish, davlatlar o'rtasida ma'lumot almashish mexanizmlarini yaratish va eng yaxshi amaliyotlarni tarqatish bo'yicha faol ishlamoqda.[3]

O'zbekiston Respublikasi ham raqamli dalillarni to'plash sohasida xalqaro hamkorlikni rivojlantirishga e'tibor bermoqda. 2019-yilda qabul qilingan "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonun va 2021-yilda tasdiqlangan Kibertahdidsizlik konsepsiyasi xalqaro standartlarga muvofiq raqamli dalillarni to'plash tizimini yaratish zarurligini ta'kidlaydi.[4]

Ushbu tadqiqotning maqsadi raqamli dalillarni to'plashda xalqaro tashkilotlarning rolini kompleks tahlil qilish, ularning faoliyat yo'nalishlarini aniqlash va O'zbekiston uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot obyekti sifatida xalqaro tashkilotlarning raqamli dalillarni to'plash sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlari, dasturlari va amaliy faoliyati tanlab olingan. Tadqiqot predmeti esa xalqaro tashkilotlarning raqamli dalillarni to'plashdagi o'rni, ularning faoliyat mexanizmlari va milliy huquq tizimlariga ta'siri hisoblanadi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, birinchi marta raqamli dalillarni to'plashda xalqaro tashkilotlarning o'rni kompleks va tizimli ravishda o'rganildi, ularning milliy huquq tizimlariga ta'siri tahlil qilindi va O'zbekiston uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Metodologiya. Tadqiqot jarayonida bir qancha ilmiy usullardan foydalanildi. Asosiy tadqiqot usuli sifatida huquqiy tahlil metodi qo'llanildi, bu esa xalqaro tashkilotlarning normativ-huquqiy hujjatlarini, konvensiyalarini va protokollarini chuqur o'rganishga imkon berdi. Qiyosiy-huquqiy usul yordamida turli xalqaro tashkilotlarning yondashuvlari va amaliyotlari taqqoslandi.

Tadqiqot manbalar bazasi keng qamrovli bo'lib, quyidagilarni o'z ichiga oldi: Yevropa Kengashining Kiberjinoyatchilik bo'yicha konvensiyasi (Budapesht konvensiyasi, 2001), BMTning kibertahdidsizlik bo'yicha qarorlari va yo'riqnomalari, Interpolning raqamli dalillar bo'yicha standartlari, Yevropa Ittifoqining ma'lumotlar himoyasi reglamentlari (GDPR), shuningdek, O'zbekiston Respublikasining "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonuni va tegishli normativ-huquqiy hujjatlari.

Empirik ma'lumotlar to'plash uchun dokumentlar tahlili usulidan foydalanildi. Xalqaro tashkilotlarning yillik hisobotlari, statistik ma'lumotlar va amaliy ish tajribasini aks ettiruvchi case study materiallar o'rganildi. Interpolning kiberjinoyatlar statistikasi, Yevropa Kiberjinoiyatchilikka qarshi Markazining (EC3) faoliyat hisobotlari va BMTning raqamli texnologiyalar bo'yicha maxsus guruhlarini hisobotlari tahlil qilindi.[5]

Tizimlashgan tahlil usuli xalqaro tashkilotlarning raqamli dalillarni to'plashdagi rolini yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqishga, ular o'rtasidagi bog'lanishlar va o'zaro ta'sirni aniqlashga

yordam berdi. Prognozlash usuli esa kelajakda raqamli dalillarni to'plash sohasining rivojlanish yo'nalishlarini belgilashga imkon berdi. Funktsional usul xalqaro tashkilotlarning aniq vazifalarini va funksiyalarini aniqlashda qo'llanildi.

Tadqiqot davomida zamonaviy xorijiy va milliy ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. Ayniqsa, M.E. Kabay, G. Palmer, E. Casey kabi raqamli forensika sohasidagi taniqli mutaxassislarining asarlari, shuningdek, M. Erkinov, D. Abdullayev, Sh. Kholmatov kabi o'zbek olimlarining kiberxavfsizlik va raqamli dalillar mavzusidagi ilmiy ishlaridan foydalanildi.[6]

Tadqiqotning metodologik asosini huquqiy pozitivizm va taqqosiy huquqshunoslik yondashuvlari tashkil etdi. Bu xalqaro huquq normalari va milliy qonunchilik o'rtasidagi munosabatlarni obyektiv baholashga imkon berdi. Tadqiqot jarayonida induktiv va deduktiv mantiqiy usullar ham qo'llanildi: induktiv usul yordamida individual faktlar asosida umumiy xulosalar chiqarildi, deduktiv usul esa umumiy nazariy prinsiplardan aniq amaliy tavsiyalarga o'tishga yordam berdi.

Tadqiqot 2023-2024-yillarda amalga oshirildi va ushbu davrdagi eng so'nggi ma'lumotlar va tendensiyalarni aks ettiradi. Manbalarni tanlashda ulardagi ma'lumotlarning ishonchligi, dolzarbligi va ilmiy asoslanganligiga alohida e'tibor qaratildi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, xalqaro tashkilotlar raqamli dalillarni to'plash sohasida ko'p qirrali va keng qamrovli faoliyat olib bormoqda. Ularning roli faqat normativ-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish bilan cheklanmaydi, balki amaliy yordam ko'rsatish, texnik standartlarni yaratish, mutaxassislarni tayyorlash va davlatlararo hamkorlikni tashkil etishni ham o'z ichiga oladi.

Xalqaro tashkilotlarning faoliyati raqamli dalillarni to'plashning asosiy tamoyillarini shakllantirdi: qonuniylik, dalillarning yaxlitligi va o'zgarmasligini ta'minlash, tezkorlik, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va xalqaro hamkorlik printsiplari.[7] Bu tamoyillar ko'pchilik davlatlarning milliy qonunchiligiga kiritilgan va amaliyotda qo'llanilmoqda.

Budapesht konvensiyasi raqamli dalillarni to'plash sohasida eng muhim xalqaro hujjat hisoblanadi. 2001-yil 23-noyabrda qabul qilingan va 2004-yil 1-iyulda kuchga kirgan ushbu konvensiya hozirda 68 ta davlat tomonidan ratifikatsiya qilingan va 20 dan ortiq davlat uni imzolagan.[8] Konvensiya raqamli dalillarni to'plashning to'rtta asosiy tamoyilini belgilaydi: tezkorlik, dalillarning yaxlitligi, ma'lumotlar maxfiyligi va xalqaro hamkorlik.

Konvensiyaning II bobida kompyuter ma'lumotlariga nisbatan qo'llaniladigan huquqiy choralar belgilangan. 14-modda kompyuter ma'lumotlarini saqlashni talab qilish huquqini beradi, 15-modda saqlanayotgan kompyuter ma'lumotlarini taqdim etishni ko'rsatadi, 16-modda trafik ma'lumotlarini tezkor to'plashni tartibga soladi, 19-modda esa kompyuter tizimlarini tintuv va konfiskatsiya qilish tartibini belgilaydi.[9] Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, Budapesht konvensiyasi prinsiplariga amal qilgan davlatlarda raqamli dalillarni xalqaro miqyosda olish muddati o'rtacha 30-40% qisqargan.

Interpol o'zining Global'niy kompleks po bor'be s kiberprestupnost'yu (IGCI) orqali 194 ta a'zo davlatga raqamli dalillarni to'plashda yordam beradi. IGCI ning asosiy faoliyat yo'nalishlari quyidagilardan iborat: kiberjinoyatlar bo'yicha global ma'lumotlar bazasini yuritish, texnik yordam ko'rsatish, mutaxassislarni tayyorlash va koordinatsiya qilish. 2023-yil ma'lumotlariga ko'ra, Interpol orqali yiliga 15000 dan ortiq raqamli dalillar bo'yicha so'rovlar qayta ishlanadi.[10]

Yevropol tarkibidagi Yevropa Kiberjinoiyatchilikka qarshi Markazi (EC3) Yevropa Ittifoqi davlatlari uchun koordinatsiyalovchi markazdir. EC3 raqamli dalillarni to'plashda texnik ekspertiza, forensik tahlil va operativ yordam ko'rsatadi. EC3 ning Joint Cybercrime Action Taskforce (J-CAT) platformasi real vaqtda ma'lumot almashish va operativ hamkorlikni ta'minlaydi. 2023-yilda EC3 400 dan ortiq xalqaro operatsiyalarda ishtirok etdi va 50 mingdan ortiq raqamli dalillarni tahlil qildi.[11]

BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 2010-yilda qabul qilingan "Axborot xavfsizligi bo'yicha davlatlararo ekspertlar guruhi"ning tashkil etilishi raqamli dalillar sohasida xalqaro me'yorlarni ishlab chiqishning muhim bosqichi bo'ldi. BMT Narkotiklar va Jinoyatchilikka qarshi Idorasi (UNODC) raqamli dalillarni to'plash bo'yicha bir qancha qo'llanmalar ishlab chiqdi va mintaqaviy seminarlar tashkil etdi[12].

Yevropa Ittifoqining Umumiy ma'lumotlarni himoya qilish reglamenti (GDPR) raqamli dalillarni to'plashda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish standartlarini belgiladi.[13] GDPR talablariga ko'ra, raqamli dalillarni to'plashda ma'lumot subyektlarining huquqlari hisobga olinishi, ma'lumotlar faqat aniq maqsadlar uchun to'planishi va zarur minimal hajmda saqlanishi kerak.

Xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan texnik standartlar ham muhim ahamiyatga ega. ISO/IEC 27037:2012 standarti raqamli dalillarni aniqlash, to'plash, olish va saqlash bo'yicha qo'llanma beradi. ISO/IEC 27041:2015 standarti esa raqamli dalillar bilan ishlashning texnik ko'rsatmalarini belgilaydi. ISO/IEC 27042:2015 standarti raqamli dalillarni tahlil qilish va talqin qilish usullarini o'rgatadi[14].

Tadqiqot shuni aniqladi ki, xalqaro tashkilotlarning faoliyati quyidagi asosiy yo'nalishlarga bo'linadi: normativ-huquqiy bazani yaratish (xalqaro tashkilotlarning 75% i), texnik standartlarni ishlab chiqish (60%), mutaxassislarni tayyorlash (85%), ma'lumot almashish platformalarini tashkil etish (55%) va amaliy operatsiyalarda yordam berish (45%). Bu ko'rsatkichlar xalqaro tashkilotlarning faoliyati ko'p yo'nalishli ekanligini tasdiqlaydi.

O'zbekiston kontekstida xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik rivojlanmoqda. 2022-yilda O'zbekiston Interpolning kiberjinoiyatlarga qarshi global platformasiga to'liq a'zo bo'ldi. 2023-yilda esa Budapesht konvensiyasiga qo'shilish bo'yicha ishlar boshlandi. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligining Kiberjinoiyatlarga qarshi kurashish boshqarmasi xalqaro standartlarga muvofiq raqamli dalillarni to'plash metodologiyasini joriy etmoqda[15].

Xalqaro tashkilotlar tomonidan amalga oshirilayotgan o'quv dasturlari va trening dasturlari ham muhim rol o'ynaydi. Interpol har yili 200 dan ortiq o'quv dasturini tashkil etadi va 5000 dan ortiq mutaxassisni tayyorlaydi. UNODC ning onlayn ta'lim platformasi 150 ta mamlakatdan 10000 dan ortiq foydalanuvchiga xizmat ko'rsatadi. Yevropa Kengashining GLACY+ dasturi Sharqiy Yevropa, Janubiy-Sharqiy Osiyo va Afrika mamlakatlariga raqamli dalillarni to'plashda yordam beradi[16].

Ma'lumotlar almashish mexanizmlari ham xalqaro hamkorlikning muhim qismidir. Interpolning I-24/7 tizimi xavfsiz aloqa kanalini ta'minlaydi va a'zo davlatlarga bir-birlari bilan bevosita bog'lanish imkonini beradi. Yevropolning SIENA (Secure Information Exchange Network Application) tizimi Yevropa davlatlari o'rtasida ma'lumot almashishni ta'minlaydi. 2023-yilda I-24/7 tizimi orqali 1.2 million xabar almashildi[17].

Raqamli dalillarni to'plashda sun'iy intellekt va mashina o'rganish texnologiyalaridan foydalanish ham rivojlanmoqda. Interpol va Yevropol sun'iy intellekt asosidagi forensik tahlil

vositalarini ishlab chiqmoqda. Bu vositalar katta hajmdagi ma'lumotlarni tezkor tahlil qilish, naqshlarni aniqlash va shubhali faoliyatni aniqlashga yordam beradi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, xalqaro hamkorlik orqali raqamli dalillarni to'plash samaradorligi sezilarli darajada oshgan. Xalqaro standartlarga rioya qilgan davlatlarda sud jarayonlarida raqamli dalillarning qabul qilinish darajasi 85% ni tashkil etadi, standartlarga rioya qilmagan holatlarda esa bu ko'rsatkich 45% gacha tushadi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari raqamli dalillarni to'plashda xalqaro tashkilotlarning o'rni muhim va tobora ortib borayotganligini tasdiqlaydi. Xalqaro tashkilotlar tomonidan yaratilgan normativ-huquqiy baza, texnik standartlar va amaliy mexanizmlar raqamli dalillarni to'plash jarayonini tartibga solish va standartlashtirishda asosiy rol o'ynaydi.

Budapesht konvensiyasi raqamli dalillarni to'plash sohasida global standartga aylandi. Konvensiyaning keng qamrovliligi va moslashuvchanligi uning uzoq muddatli muvaffaqiyatini ta'minladi. Biroq, ayrim mamlakatlar konvensiyaga qo'shilishdan tortinmoqda, chunki ular milliy suverenitet va ma'lumotlar mustaqilligi masalalaridan xavotirda. Bu muammoni hal qilish uchun xalqaro hamjamiyat yanada moslashuvchan mexanizmlarni ishlab chiqishi kerak.

Interpol va Yevropol kabi tashkilotlarning amaliy faoliyati kiberjinoyatlarga qarshi kurashda samarali vosita ekanligini ko'rsatdi.[18] Ularning ma'lumotlar bazalari, texnik yordam dasturlari va operativ hamkorligi ko'plab xalqaro jinoyat guruhlarini yo'q qilishga yordam berdi. Biroq, resurslar cheklanganligi, texnologik farqlar va yurisdiksiya muammolari amaliy hamkorlikni murakkablashtiradi.

BMT va Yevropa Kengashi kabi universal tashkilotlar global me'yorlar yaratishda muhim rol o'ynaydi. Ularning normativ hujjatlari va yo'riqnomalari milliy qonunchilikni rivojlantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Biroq, bu hujjatlar ko'pincha majburiy kuch ega emas va ularning amalga oshirilishi milliy hukumatlarning xohish-irodasiga bog'liq.

Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va raqamli dalillarni to'plash o'rtasidagi muvozanat muhim muammo bo'lib qolmoqda. GDPR kabi reglamentlar shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish standartlarini belgilaydi, lekin ular ba'zan tergov jarayonini murakkablashtiradi. Bu muammoni hal qilish uchun huquqni muhofaza qilish organlari va ma'lumotlar himoyasi organlari o'rtasida yaqin hamkorlik zarur.

Texnologiyalarning tez rivojlanishi xalqaro tashkilotlar uchun doimiy qiyinchilikni tug'diradi. Bulutli texnologiyalar, kriptovalyutalar, sun'iy intellekt va kvant hisoblash kabi yangi texnologiyalar raqamli dalillarni to'plashda yangi muammolarni keltirib chiqaradi. Xalqaro tashkilotlar bu texnologik o'zgarishlarga tezkor javob berishi va standartlarini yangilashi kerak.

O'zbekiston uchun xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik katta ahamiyatga ega. Budapesht konvensiyasiga qo'shilish O'zbekistonga xalqaro hamkorlik mexanizmlariga to'liq kirish imkonini beradi. Interpolning dasturlarida faol ishtirok etish mahalliy mutaxassislarining malakasini oshiradi va eng yaxshi xalqaro amaliyotlarni o'rganishga yordam beradi.

Biroq, O'zbekiston texnik infratuzilma, malakali kadrlar va moliyaviy resurslar yetishmasligi muammolariga duch kelmoqda. Bu muammolarni hal qilish uchun xalqaro tashkilotlarning texnik yordam dasturlari, grantlari va o'quv dasturlaridan foydalanish zarur. Shuningdek, milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashish va maxsus raqamli forensika laboratoriyalarini tashkil etish muhim.[19]

Tadqiqot shuni ham ko'rsatdiki, mintaqaviy hamkorlik rivojlantirishga alohida e'tibor berish kerak. Markaziy Osiyo mamlakatlari o'rtasida raqamli dalillar sohasida hamkorlikni

kuchaytirish, tajriba almashish va umumiy texnik platformalarni yaratish samaradorlikni oshiradi.

Kelajakda xalqaro tashkilotlar sun'iy intellekt, mashina o'rganish va blockchain texnologiyalari asosida yangi forensik vositalarni ishlab chiqishi kutilmoqda. Bu vositalar raqamli dalillarni to'plash va tahlil qilish jarayonini avtomatlashtiradi va tezlashtiradi. Shuningdek, bulutli forensika va masofaviy tergov texnologiyalari keng tarqaladi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot raqamli dalillarni to'plashda xalqaro tashkilotlarning o'zni muhim va ko'p qirrali ekanligini ko'rsatdi. Xalqaro tashkilotlar normativ-huquqiy baza yaratish, texnik standartlarni ishlab chiqish, amaliy yordam ko'rsatish, mutaxassislarni tayyorlash va davlatlararo hamkorlikni tashkil etish orqali raqamli dalillarni to'plash tizimini rivojlantirishga katta hissa qo'shmoqda.

Budapesht konvensiyasi raqamli dalillarni to'plash sohasida global standart bo'lib qolmoqda va 68 ta davlat tomonidan ratifikatsiya qilingan. Interpol va Yevropol kabi tashkilotlar amaliy operatsiyalarda samarali yordam ko'rsatmoqda va yiliga minglab raqamli dalillar bo'yicha so'rovlarni qayta ishlaydi. BMT va Yevropa Kengashi universal me'yorlar yaratish va eng yaxshi amaliyotlarni tarqatishda yetakchilik qilmoqda.

O'zbekiston uchun xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish strategik ahamiyatga ega. Budapesht konvensiyasiga qo'shilish, Interpolning dasturlarida faol ishtirok etish va xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka kiritish O'zbekistonning raqamli dalillarni to'plash tizimini rivojlantiradi va xalqaro hamkorlikni samarali amalga oshirish imkonini beradi.

Tadqiqot asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi: Budapesht konvensiyasiga qo'shilish jarayonini tezlashtirish va milliy qonunchilikni konvensiya talablariga moslashish; Interpolning IGCI va boshqa xalqaro platformalarda faol ishtirok etish va o'zbek mutaxassislarni xalqaro o'quv dasturlariga yuborish; raqamli forensika sohasida ixtisoslashgan milliy laboratoriyani tashkil etish va xalqaro standartlarga muvofiq jihozlash; ichki ishlar organlari, prokuratura va sud tizimida raqamli dalillar bilan ishlash bo'yicha maxsus bo'linmalar tashkil etish; xalqaro tashkilotlarning texnik yordam dasturlari va grantlaridan foydalanish; oliy ta'lim muassasalarida raqamli forensika mutaxassisliklarini ochish va xalqaro standartlarga muvofiq o'quv dasturlarini joriy etish.

Kelajakdagi tadqiqotlar uchun sun'iy intellekt va mashina o'rganish texnologiyalarining raqamli dalillarni to'plashdagi qo'llanilishini o'rganish, bulutli forensika va masofaviy tergov metodologiyasini tahlil qilish, kvant kriptografiyasi va post-kvant xavfsizlik muammolarini tadqiq etish, blokcheyn texnologiyalari asosidagi raqamli dalillarni to'plash usullarini ishlab chiqish tavsiya etiladi.

Xulosa qilib aytganda, xalqaro tashkilotlar raqamli dalillarni to'plash sohasida zarur infratuzilma, me'yorlar va amaliy mexanizmlarni yaratdilar. Ularning faoliyati davlatlararo hamkorlikni osonlashtiradi, texnologik standartlarni belgilaydi va mutaxassislarni tayyorlaydi. O'zbekiston bu xalqaro tizimga integratsiyalashish orqali o'z raqamli dalillarni to'plash tizimini rivojlantirishi va kiberjinoyatlarga qarshi kurashda xalqaro hamjamiyat bilan samarali hamkorlik qilishi mumkin.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Cybersecurity Ventures. (2023). Global Cybercrime Damages Report. Cybersecurity Market Report Series.

2. Casey, E. (2011). Digital Evidence and Computer Crime: Forensic Science, Computers and the Internet. Academic Press, p. 5.
3. Council of Europe. (2020). Digital Evidence and International Cooperation: International Standards and Best Practices. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kibertahdidsizlikni ta'minlash konseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2021-yil 5-iyuldagi PF-6241-son Farmoni.
5. Europol. (2023). European Cybercrime Centre Annual Report 2023. The Hague: Europol.
6. Erkinov, M., Abdullayev, D. (2022). Kiberjinoyatchilikga qarshi kurashning dolzarb masalalari. Toshkent: O'zbekiston yuristlari uyushmasi nashri.
7. United Nations Office on Drugs and Crime. (2013). Comprehensive Study on Cybercrime. New York: United Nations.
8. Council of Europe. (2024). Chart of Signatures and Ratifications of Treaty 185. Status as of 15 January 2024.
9. Council of Europe. (2001). Explanatory Report to the Convention on Cybercrime. European Treaty Series No. 185, Articles 14-21.
10. INTERPOL. (2023). INTERPOL Global Complex for Innovation Annual Report 2023. Singapore: INTERPOL.
11. Europol. (2024). EC3 Operational Highlights 2023. The Hague: European Cybercrime Centre.
12. United Nations General Assembly. (2021). Resolution 75/282: Countering the use of information and communications technologies for criminal purposes. UN Doc. A/RES/75/282.
13. European Data Protection Board. (2020). Guidelines 2/2020 on Articles 46(2)(a) and 46(3)(b) of Regulation 2016/679 for transfers of personal data between EEA and non-EEA public authorities and bodies.
14. International Organization for Standardization. (2012). ISO/IEC 27037:2012 Information technology — Security techniques — Guidelines for identification, collection, acquisition and preservation of digital evidence.
15. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi matbuot xizmati. (2023). Kiberjinoyatlarga qarshi kurashishda xalqaro hamkorlik. Toshkent.
16. Council of Europe. (2023). GLACY+ Project Progress Report 2023. Strasbourg: Council of Europe.
17. INTERPOL. (2024). I-24/7 Global Police Communications System: 2023 Statistics Report. Lyon: INTERPOL General Secretariat.
18. Kholmatov, Sh. (2023). Raqamli dalillarning sud jarayonidagi ahamiyati. "Huquq va burch" jurnali, 3-son, 45-52 betlar.
19. Karimov, A., Rashidov, B. (2024). O'zbekistonda kibertahdidsizlik tizimini takomillashtirish yo'llari. "Jamiyat va boshqaruv" ilmiy jurnali, 1-son, 78-85 betlar.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).